

ΣΤΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΕΧΝΗΣ ΜΕ ΤΟΝ ΓΙΩΡΓΟ ΛΑΖΑΝΗ

Τον Γιώργο τον ήξερα, όπως όλοι όσοι αγαπούσαμε το Θέατρο Τέχνης, σαν εξαιρετικό ηθοποιό. Θυμάμαι ένα παράξενο ιδίωμά του πάνω στη σκηνή. Κάρφωνε με τα μάτια κάποιον θεατή και ήταν σαν να έπαιζε γι' αυτόν. Αργότερα που τον ρώτησα αν πράγματι έβλεπε αυτόν που κοίταζε, μου απάντησε ότι ναι μεν κοιτάζει κάποιον συγκεκριμένο αλλά ταυτόχρονα αυτό το άτομο γινόταν όλο το κοινό. Χρησιμοποιούσε τον συγκεκριμένο θεατή σαν δίαυλο μετάδοσης. Και είχε μια αφάνταστη ικανότητα ο Λαζάνης να μεταδίδει αισθήματα στο κοινό. Δεν ξέρω τι άλλο σημαίνει καλός ηθοποιός.

Ο Κουν έφυγε από τη ζωή σε μια περίοδο που στο θέατρο μόλις έβγαιναν οι νέες δυνάμεις. Ήταν και μια περίοδος «παχιών αγελάδων», με τη βοήθεια της Μελίνας, το θεσμό των ΔΗΠΕΘΕ, τις πολλά υποσχόμενες κυβερνητικές αντιλήψεις για την τέχνη και γενικά την τότε πολιτική αισιοδοξία ότι όλα πάνε καλά στην οικονομία. Σήμερα πλέον γνωρίζουμε πόσο αδιάφορη είναι η εξουσία για τις τέχνες και τον πολιτισμό. Και δεν υπάρχει αθωότητα στις επιλογές της, ούτε άγνοια. Μετά την απώλεια του Κουν, οι στόχοι του Θεάτρου Τέχνης δεν άλλαξαν, τα χρέη μόνο γιγαντώθηκαν.

Με μια ομάδα γύρω του, ο Λαζάνης συνέχισε το δημιουργικό του έργο και, ταυτόχρονα, έδωσε έναν ανώφελο αγώνα επιβίωσης, χωρίς συμπαράσταση. Είκοσι χρόνια ήμασταν φίλοι με τον Γιώργο, την αντοχή του ακόμα δεν την καταλαβαίνω. Πόσα πικρά ποτήρια ήπια για να σώσει το Θέατρο Τέχνης! Και το πιο παράξενο –που γι' αυτό ποτέ δεν θα τον ξεχάσω–, στη δουλειά του ξεκινούσε πάντοτε από την αρχή, ψάχνοντας την απόλυτη αλήθεια, όπως η παιδική ψυχή. Η δουλειά του σφραγίστηκε

Αφίσα της Γεωργίας Σιδέρη, από ένα έγχρωμο σχέδιό μου, για την τελευταία παράσταση του Γ. Λαζάνη Βασιλιάς Ληρ, 2000

από αυτό το πνεύμα της παιδικότητας, της ανεξικακίας θα 'λεγα, και θα μείνει για να μας θυμίζει ότι αυτό μπορεί να συμβεί.

Η τεχνική του ήταν τόσο εξελιγμένη, που απ' την πρώτη κιόλας πρόβα γεννιόταν κάτι. Από το αρχικό τίποτα, σιγά σιγά γεννιόταν θεατρικός χώρος και όλα γίνονταν με φυσικότητα. Ένα θέατρο που, ενώ δεν διεκδικούσε μοντερνισμό, ήταν σύγχρονο και γεμάτο αισθήματα. Αν του έβαζα κάποιον τίτλο, θα το έλεγα «Θέατρο Ηθοποιών».

Η *Ιφιγένεια εν Αυλίδι* στην Επίδαυρο μου έχει μείνει αξέχαστη. Πιστεύω πως αυτή η παράσταση ήταν αποτέλεσμα μιας μοναδικής καλλιτεχνικής ανιδιοτέλειας του Λαζάνη. Το πρώτο του μέλημα ήταν να ζωντανέψει την αλήθεια του Ευριπίδη. Μια παράσταση που δόξαζε τον Ευριπίδη, με μια σύγχρονη αντίληψη στην κίνηση, με τα ραπ και τα παραδοσιακά τραγούδια στα χορικά. Ήταν η φυσική συνέχεια των *Περσών* του Κουν, που, αν ζούσε, θα καμάρωνε τον μαθητή του. Ένα σπουδαίο μάθημα μεθόδου και αποτελεσματικότητας.

Όλα τα χρόνια που δούλεα στο Θέατρο Τέχνης με τον Λαζάνη συνεργαζόμουνα με την εξαιρετη γραφίστρια Γεωργία Σιδέρη. Είχαμε απόλυτη ταύτιση και ίδια αντίληψη για τις γραφικές τέχνες, με αποτέλεσμα να παράγεται πάντα μια ιδιαίτερη εικόνα προς τα έξω, σε κάθε έργο που κάναμε με τον Γιώργο, πρωτότυπη αλλά χωρίς επιδεικτικότητα. Η δουλειά της Γ. Σιδέρη στις αφίσες, στα προγράμματα, στα έντυπα σφράγισε την εικόνα του Θεάτρου Τέχνης.

Από την πρώτη συνεργασία μας στο *Ο Άντρας είναι Άντρας*, του Μπρεχτ, δουλεύαμε με τον Λαζάνη αρμονικά, με κοινές αντιλήψεις για την τέχνη. Μαζί του έμαθα μυστικά του θεάτρου και των ηθοποιών, που ακόμα τα επεξεργάζομαι.

Ήξερε να ακούει τον άλλον. Ανήκει στη γενιά των καλλιτεχνών που πιστεύουν ότι το αποτέλεσμα, η φόρμα, γεννιέται στην πορεία, δεν προσχεδιάζεται. Ότανμίλαγα με τον Τσαρούχη, διαπίστωνα ότι άκουγε με τον ίδιο τρόπο, σαν να μη γνωρίζει και να θέλει να μάθει. Και φυσικά πάντα μάθαινε κάτι, παρόλο που ήταν ήδη σοφός.

Η ψυχή του Λαζάνη έτρεμε την υποδοχή από το κοινό και τους κριτικούς, όχι για τον εαυτό του αλλά για το σύνολο των εργαζομένων στο Θέατρο Τέχνης. Και είχε να αντιμετωπίσει μια απίστευτη εχθρότητα, που

μερικές φορές έφτανε σε όρια κυνισμού, λες και κάποιοι εύχονταν να μην τα καταφέρει μετά το θάνατο του Κουν.

Τον Γιώργο τον αγαπούσα και τον θαύμαζα για τη μαστοριά του, τις σκέψεις του πάνω στην τέχνη, τη λατρεία του στη ζωή, τη λιτή του ύπαρξη και, πάνω απ' όλα, για την κατάθεσή του στη σκηνοθεσία και την υποκριτική. Το σπουδαίο είναι ότι, ξέροντας τον ογκόλιθο του Κουν που τον κουβάλαγε διαρκώς, ποτέ δεν προσπάθησε να απαλλαγεί απ' αυτόν. Ποτέ δεν γύρισε την πλάτη στον Δάσκαλο και Μέντορά του.

Η στάση του είναι παραδειγματική αν σκεφτούμε πόσο συχνά οι μαθητές, στην προσπάθειά τους να απεξαρτηθούν από δασκάλους, χτυπάνε τυφλά μια περίοδο της ζωής τους, με αποτέλεσμα να αποκόβονται από τον εαυτό τους. Γιατί, όπως γνωρίζουμε, παρθενογένεση δεν υπάρχει, η τέχνη και η γνώση μεταφέρονται από πλάτη σε πλάτη.

Ο Λαζάνης ήταν αριστερός μέχρι τέλους. Θυμάμαι ακόμα με συγκίνηση τη στιγμή που ανέβηκε άρρωστος στη σκηνή στη μεγάλη αντιπολεμική συναυλία στο Σύνταγμα το 1999 να δηλώσει συμπαράσταση στους Γιουγκοσλάβους, μια εποχή όπου το Θέατρο Τέχνης είχε μεγάλη ανάγκη τις χορηγίες, και, βεβαίως, έκτοτε οι χορηγίες μειώθηκαν.

Ήταν πλατύς ο ορίζοντάς του, η ζωή τον ένοιαζε, το θέατρο το χρησιμοποιούσε ως μέσο. Δεν είχε συντεχνιακή εμμονή, δεν διάβαζε μόνο θέατρο. Ενημερωνόταν καθημερινά για τα προβλήματα της κοινωνίας, την πολιτική, και επιχειρούσε να εμβαθύνει σε φιλοσοφικό επίπεδο. Κι αυτό έβγαίνε πάντα στη δουλειά του, οι παραστάσεις του ήταν πρωτότυπες, γεμάτες αίσθημα και παλμό. Ο Λαζάνης γνώριζε ότι, μερικές φορές, ψάχνοντας το καινούριο, καταλήγουμε στο νεωτερισμό, πράμα που τον απωθούσε και το πολεμούσε. Στις πρόβες, δημιουργούσε ρυθμό από την πρώτη ανάγνωση, που –όταν οι ηθοποιοί τον ακολουθούσαν– αμέσως γεννιόταν «θεατρική κατάσταση», μπρούτα και ωμά, χωρίς καλλιπέια. Πολλές φορές, έπειτα από κάποιο διάστημα, ανακαλούσε αυτές τις πρώτες πρόβες, σαν μπουσουλ. Θύμιζε στους ηθοποιούς ότι το πλαίσιο-έργο έχει μεγαλύτερη σημασία από τους ίδιους. Κι αυτό είναι υπέρ του ηθοποιού, είναι ο δρόμος για την ταυτόχρονη «ταύτιση» και «απο-ταύτιση». Είναι, κατά τη γνώμη μου, η φυσική εφαρμογή της περίφημης «αποστασιοποίησης», τόσο παρεξηγημένης από μοντερνιστικές, ψυχρές και αδιάφορες προσεγγίσεις.

Οι ηθοποιοί με τον Λαζάνη ποτέ δεν έπαιζαν εγκεφαλικά, έλεγχαν τη συγκίνηση, που τη μετέδιδαν άμεσα, χωρίς φτήνια και υπερβολή, με οικονομία και αυτοσυγκέντρωση. Αρετές που έφτιαχναν θεατρική φόρμα.

Τα χρόνια της συνεργασίας μας, κατάλαβα ότι το θέατρο είναι οι ηθοποιοί. Οι πιο χαλαρές στιγμές μας ήταν μετά την πρόβα στη Φρυνίχου, όταν πηγαίναμε απέναντι σ' ένα ταβερνάκι. Έπινε μια παγωμένη μπίρα, το μάτι του γυάλιζε από ευχαρίστηση και άρχιζε αμέσως κουβέντα για την πρόβα. Εκεί έστηνε την επόμενη μέρα του, που ήταν η επόμενη πρόβα φυσικά. Κι εκεί, μιλούσε για την πολιτική.

Τα πράγματα στον τόπο μας πηγαίνουν προς το χειρότερο. Το μέλλον στην τέχνη θα θυμίζει ρωμαϊκή παρακμή, αλώθηκαν όλες οι πηγές γνώσης και ποιότητας. Οι ελπίδες μας στηρίζονται στους αγώνες που δίνει –πάντα έτσι ήταν– μια μικρή μειονότητα ανθρώπων, αποφασισμένων να μη σκύβουν το κεφάλι. Στους αγώνες αυτούς, ο Λαζάνης είναι παρών: γιατί το σώμα του είναι το έργο του.